

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Lika men olika

En kvalitativ studie om skolans kompensatoriska uppdrag i
årskurs F-3

Equal but different

A qualitative study on compensatory education in primary school

Chnar Rashidi och Lisa Gustafsson

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation

Samhällskunskap

Självständigt arbete i lärarutbildningen

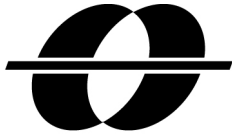
Grundnivå, 15 hp

Handledare: Staffan Stranne

Examinator: Olle Tivenius

Termin: HT18

År: 2018

MÄLARDALENS HÖGSKOLA ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Akademien för utbildning
kultur och kommunikation

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

Kurskod: OAU094, 15 hp

Termin: HT År: 2018

SAMMANFATTNING

Chnar Rashidi och Lisa Gustafsson

Lika men olika

En kvalitativ studie om skolans kompensatoriska uppdrag

Equal but different

A qualitative study on compensatory education in primary school

Årtal: 2018

Antal sidor: 33

Föreliggande studie har till syfte att öka kunskapen om lärares kompensatoriska arbete i sex F-3-klasser. För att samla data har den kvalitativa metoden intervju använts. Studiens resultat illustrerar möjligheter, hinder och påverkande faktorer inom skolans kompensatoriska uppdrag i årskurs F-3. Olika former av samverkan och elevgruppers storlek har visat sig ha avgörande betydelse för i vilken mån det kompensatoriska stödet kan ges.

Nyckelord: Kompensatoriskt stöd, socioekonomisk bakgrund, likvärdig utbildning, lärares riktlinjer, social segregation, individualisering, inkludering.

Till att börja med vill vi understryka att varje människa är unik och ska få agera och behandlas utifrån egna förutsättningar för att kunna utvecklas i sin karaktär och identitet. Om vi fokuserar på att bygga starka barn kommer vi inte behöva laga lika många trasiga vuxna.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemområde och syfte	1
2. Bakgrund.....	3
2.1 Styrdokument	3
2.2 Forskningsbakgrund.....	3
2.2.1 Myndighetstexter	3
2.2.2 Publicerad forskning	4
2.3 Begreppsdefinitioner	6
2.3.1 Kompensatoriskt stöd.....	6
2.3.2 Socioekonomisk bakgrund.....	6
2.3.3 Social segregation	6
2.3.4 Likvärdig utbildning	6
2.3.5 Lärares förhållningssätt.....	7
2.3.6 Individualisering	7
2.3.7 Inkludering	7
3. Teoretiskt perspektiv	7
4. Metod.....	9
4.1 Metodologi.....	9
4.2 Datainsamlingsmetod.....	10
4.2.1 Urval	11
4.2.2 Databearbetning	11
4.2.3 Tolkning av empiri.....	11
4.3 Forskningsetiska principer	11
5. Resultat.....	12
5.1 Empiri.....	12
5.1.2 Socioekonomisk bakgrund.....	14
5.1.3 Vikten av samverkan mellan olika aktörer	15
5.1.4 Önskemål för framtiden	17
5.2 Tolkning av empiri	18
5.2.1 Skolans kompensatoriska uppdrag.....	18
5.2.2 Utveckling av det kompensatoriska uppdraget	19
6. Diskussion	20
6.1 Resultatdiskussion.....	20
6.1.1 Slutsats och sammanfattning.....	22
6.2 Metoddiskussion	22
6.2.1 Trovärdighet och pålitlighet.....	23
6.2.2 Sanningskriterier och reflexivitet.....	24
6.3 Framtida forskningsfrågor.....	24

1. Inledning

Varje dag föds barn med olika förutsättningar för att inkluderas i samhället. I dagens klassrum möter vi elever med många olika bakgrunder, såväl socialt och kulturellt som neurologiskt och psykologiskt. Barnkonventionen (2009) slår fast att alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Skolan har således som uppdrag att möta eleverna med utgångspunkt i samma grundtanke, vilket innebär att mötandet måste ske på olika sätt. I Skollagen (SFS, 2010:800) framkommer det att det är skolans uppdrag att ge alla elever likvärdiga möjligheter, oavsett social bakgrund, att nå de uppsatta kunskapsmålen. För att ge alla elever likvärdiga möjligheter behöver läraren på individnivå se vilka förutsättningar och behov som finns. Frelin (2012) skriver att läraren behöver vara lyhörd för vad elever behöver i en specifik situation för att rätt stöd ska kunna utformas och erbjudas. Läroplanen (Skolverket, 2018a) belyser detta då det skrivs att det finns olika vägar att gå för att nå samma mål.

Mot denna bakgrund poängteras att alla elever är olika men har rätt till likvärdiga möjligheter. Men erbjuder skolan alla individer lika möjligheter? I en artikel i *Skolvärlden* konstaterar Larsson (2018, mars) att det råder en viss oro om vilken riktning skolan tagit under de senare åren då forskning visar att skolans likvärdighet har försämrats. Undersökningar har visat att kunskapsklyftorna växt markant. Denna studie avser att öka kunskapen om hur skolverksamhetens kompensatoriska uppdrag fungerar i praktiken och hur det kan utvecklas. Det är därför angeläget att undersöka i vilken utsträckning F-3-lärare arbetar för att möta elever i behov av kompensatoriskt stöd.

1.1 Problemområde och syfte

Det finns många faktorer som påverkar elevers kunskapsinläring och skolgång. I rapporten *Northern Lights on TIMSS and PIRLS 2011* lyfter forskarna fram att elever med svag socioekonomisk bakgrund ofta är samlade i vissa skolor och att denna segregation har visat sig i kunskapsmätningarnas resultat. Den elev vars basfärdigheter och hemförhållanden är goda tenderar att ha en positiv inställning till skolan och prestera bättre än en elev med motsatta förutsättningar. I samband med detta konstaterar Skolverket (2018b) att skolan inte lyckas kompensera för de socioekonomiska skillnaderna i elevernas liv.

Hedman (2018, oktober) skriver i en artikel i *Skolvärlden* att elevers hemadress och familjesituation kommit att ha en ännu mer avgörande roll för elevernas skolgång än tidigare. En slutsats dras om att extra resurser behövs på skolor där en stor del av eleverna har svag socioekonomisk bakgrund. Många av dessa elevers enda chans till att utveckla sina förmågor är skolan då vårdnadshavarna i många fall inte kan erbjuda det stöd eleverna är i behov av (Hedman, 2018, oktober). Elevernas olika bakgrundsfaktorer ska så mycket som möjligt kompenseras av skolans strukturerade undervisning och organisation, menar Lärarnas riksförbund (2012). Det är viktigt att eleverna i skolmiljön möts i de situationer där svårigheter uppstår istället för att bli bemötta som ägare av problemen.

Kompensatoriskt stöd kan innebära att en del elever är i behov av mer stöd för att få samma förutsättningar som resterande elever. Att erbjuda kompensatoriskt stöd i skolan behöver dock inte enbart betyda konkreta verktyg och hjälpmedel utan även ett positivt bemötande i skolmiljön. Elever vars tillvaro är en mindre bra hemmiljö kan uppleva skolan kompensande. Enligt Brodin (2008) kan skolan vara en fristad för elever där de får möta olika människor och ingå i en social gemenskap. För elever som befinner sig i svårigheter är just gemenskapen av stor vikt då de inte vill bli särbehandlade och sedda som offer. Forskning visar enligt Hedman (2018, oktober) att Sverige går åt fel håll då allt fler elever från resurssvaga hem inte känner gemenskap och tillhörighet med skolan.

Sammanfattningsvis kan skolan benämnas som en av de viktigaste platserna för en individs kunskapsutveckling och bör därför ha fokus på möjligheter, inte hinder. Föreliggande studie har till syfte att berika kunskapen om hur F-3-lärare arbetar för att möta elevers förutsättningar och behov genom kompensatoriskt stöd.

Med följande forskningsfrågor uppfylls arbetets syfte:

1. I vilken mån kommer skolans kompensatoriska uppdrag till uttryck i praktiken enligt sex F-3-lärare?
2. Hur kan skolverksamheten utvecklas enligt sex F-3-lärare kring mötandet av elever i behov av kompensatoriskt stöd?

2. Bakgrund

Följande kapitel redovisar styrdokument, tidigare forskning, bakgrundslitteratur och begreppsdefinitioner. Mot bakgrund av tidigare forskning vill vi synliggöra det aktuella problemet som vår studies syfte är att belysa.

2.1 Styrdokument

I Läroplanen (Skolverket, 2018a) står det att ett av skolans uppdrag är att främja elevernas förståelse och inlevelse för de människor som befinner sig i det gemensamma samhället. Detta för att visa på att olikheter existerar samt avdramatisera skillnader mellan individer då det har en betydelse för vilka normer som byggs upp. En motsatt effekt till detta kan vara ett samhälle med individer som bär på fördomsfulla åsikter och brist på respekt för andra. I sin tur kan denna negativitet leda till segregation, konflikter och obehag eller rädsla för det som bryter mot normen. En elev i behov av kompensatoriskt stöd ska inte hamna utanför och känna sig exkluderad utan vara en lika viktig del av klassen som resterande elever. Skolan ska enligt Läroplanen (Skolverket, 2018a) aktivt arbeta med att motverka kränkande behandlingar av alla slag. Läraren själv bör därför vara medveten om de egna fördomarna och försöka vara så normkritisk som möjligt då detta kan återspeglas i undervisningen. Det är även varje lärares ansvar att leda eleverna, utifrån individuella förutsättningar, för att kunna stimulera deras kunskapsutveckling. Det fastslås i Läroplanen (Skolverket, 2018a) att detta kan innebära att läraren behöver erbjuda särskilt stöd eller extra anpassningar för vissa elever.

2.2 Forskningsbakgrund

Följande text fokuserar på olika områden så som inkludering och exkludering, kompensatoriskt stöd och lärares betydelse. Dessa belyses utifrån myndighetstexter och publicerad forskning.

2.2.1 Myndighetstexter

Lindblad, Westerlund, Gillberg, och Fernell (2018;115) skriver i *Läkartidningen* att skolans elever, både elever i olika slags svårigheter och elever som inte befinner sig i svårigheter, förväntas utveckla samma kunskaper och nå samma mål. Elever med exempelvis ADHD,

autism, tal- och språkstörningar, dyslexi och andra inlärningssvårigheter antas kunna delta i och tillgodogöra sig grundskolans allmänna undervisning trots att alla elever har olika förutsättningar och kognitiva förmågor. Lindblad m.fl. (2018;115) påtalar att skolan i dagsläget inte lyckas erbjuda en pedagogiskt, socialt eller fysiskt tillgänglig lärmiljö för alla dessa elever vilket innebär att vissa elever i grundskolan inte har förutsättningar att klara av de krav som ställs på dem. Skolverkets (2018c) argument är i linje med det då de utifrån forskning skriver att det råder en obalans mellan de krav, förmågor och förväntningar som samhällseliga institutioner ställer på enskilda elevers prestationer. Orsaker till detta kan vara skolans brist på stimulans och utmaningar som konstrueras av individens intressen och förmågor, men oavsett orsak ska det specialpedagogiska arbetet vara en byggsten i den förväntade inkluderingsprocessen för att begränsa exkludering. Detta bekräftar betydelsen av rektorns ledarskap och synsätt samt samverkan mellan lärare och specialpedagog som påverkande faktorer beträffande utformningen av särskilt stöd.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017) belyser att inkludering hör till den demokratiska processen som förmedlar varje individs lika värde, rättigheter och tar vara på olikheter och mångfald. Skolor och förskolor uppmanas att ständigt sikta efter aktivt deltagande och samverkan då skolverksamhetens inriktning inom organisationen avgör hur inkluderingssträvan lyckas. Med det sagt skriver Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017) att det är skolans ansvar att utveckla lärmiljöer och främja elevers delaktighet i en tillgänglig och resursrik verksamhet. För eleven är detta betydelsefullt då det skapar en positiv inställning till skolan att få vara inkluderad i skolverksamhetens helhet. Lärares förhållningssätt och kompetens är av stor vikt i det kompensatoriska arbetet, skriver Skolverket (2018b).

2.2.2 Publicerad forskning

Tanner (2009) poängterar att vi lever i ett samhälle där socioekonomiska skillnader och boendesegregationen succesivt växer, vilket medför utmaningar för skolan då resurser ska fördelas så att alla elever får möjlighet att påverka sin livssituation. Enligt resultat i rapporten *Northen Lights on TIMSS and PIRLS 2011* är den nuvarande kompetensutvecklingen inom området otillräcklig. Läraryrket anses i praktiken fortfarande vara individualiserat och isolerat. Resultaten visar att lärarna i alltför liten utsträckning har kontakt med såväl kolleger som elevernas vårdnadshavare angående undervisning och elevprestationer. Frelin (2012)

skriver att läraren på individnivå bör se vilka förutsättningar och behov som finns och för att detta ska få önskat resultat kan kommunikation lärare och vårdnadshavare emellan ha en betydelsefull roll. Mitchells (2015) argument är i linje med detta då han skriver att vårdnadshavarna bär på värdefull information om barnet som läraren kan behöva för att utforma det bästa möjliga kompensatoriska stödet. Ett gott samarbete mellan hem och skola kan dessutom öka elevens positiva inställning till skolan, vilket är viktigt då det är alla elevers rättighet att ha en bra skolsituation. För att möjliggöra det behöver läraren se till individens förutsättningar och behov vilket framgår i Läroplanen (Skolverket, 2018a). Nilholm och Göransson (2013) beskriver detta som ett dilemma i läraryrket då tiden inte alltid räcker till för att fokusera på både enskilda individer och klassen som helhet. Salamancadeklarationen (Uneskorådet, 2006) uppmanar lärare att visa hänsyn till de olika riktlinjer som råder i den befintliga undervisningen av elever i behov av stöd. Nedan nämns några av dessa som är mest relevanta för denna studie:

- Varje barn har en grundläggande rätt till undervisning och måste få en möjlighet att uppnå och bibehålla en acceptabel utbildningsnivå,
- varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenheter och inlärningsbehov,
- utbildningssystemen skall utformas och utbildningsprogrammen genomföras på sådant sätt att den breda mångfalden av dessa egenskaper och behov tillvaratas,
- elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov,
- ordinarie skolor med denna integrationsinriktning är det effektivaste sättet att bekämpa diskriminerande attityder, att skapa en välkomnande närmiljö, att bygga upp ett integrerat samhälle och att åstadkomma skolundervisning för alla; dessutom ger de flertalet barn en funktionsduglig utbildning och förbättrar kostnadseffektiviteten och – slutligen – hela utbildningssystemet.

(Uneskorådet, 2006, s. 11)

Sammanfattningsvis poängterar Fridolfsson (2015) att ju tidigare elever i svårigheter upptäcks desto enklare blir det att hitta ett fungerande arbetssätt. Författaren menar också att detta motverkar känslan av exkludering hos eleven då det blir en naturlig del av lärprocessen att få särskilt stöd, både individuellt men främst i gemenskap med resterande klasskamrater. Karlsson (2014, januari) skriver i en artikel i *Skolvärlden* att individuell undervisning, det som även kallas en-till-en-undervisning, kan upplevas stressande för elever då exempelvis hjälpmedel så som datorer kan distrahera och orsaka koncentrationssvårigheter. Utifrån tidigare studier menar han även att kunskapsutvecklingen nödvändigtvis inte behöver bli

bättre genom att eleven får arbeta själv med kompensatoriskt stöd. Tanner (2009) menar att det inte är utformandet av individuella uppgifter som är den största utmaningen i undervisningen, utan att gynnande samspelsprocesser skapas där alla elever utifrån egna, individuella förutsättningar kan vara deltagande i utveckling och lärande. Författaren lyfter upp vikten av lärarens ledarskap och samverkan mellan olika aktörer i skolverksamheten.

2.3 Begreppsdefinitioner

Vi redogör nedan för de begrepp som berör studien i stora drag för att definiera vilken betydelse dessa har. Vilka källor vi väljer att fastställa våra antaganden utifrån framgår, då olika forskare och källor uttrycker sig olika. Vårt urval är följande: Skollagen (SFS 2010:800), Läroplanen (Skolverket, 2018a), Frelin (2012) och Skolverket (2018b).

2.3.1 Kompensatoriskt stöd

Skollagen (SFS 2010:800) slår fast att det är skolans uppdrag att kompensera för alla elevers olika bakgrunder. Det innebär att alla elever utifrån individuella förutsättningar ska erbjudas samma möjligheter i skolan. Med kompensatoriskt stöd menar vi både konkreta och abstrakta förhållningssätt till elever som befinner sig i svårigheter.

2.3.2 Socioekonomisk bakgrund

Vi väljer att hänvisa till Skolverkets (2018b) definition av begreppet socioekonomisk bakgrund. Begreppet fokuserar på elevers hemförhållanden i relation till ekonomiskt välstånd och vårdnadshavarnas utbildningsnivå då det kan påverka elevens skolgång.

2.3.3 Social segregation

Anledningen till att vi har valt detta begrepp är för att Skolverket (2018b) skriver att vi lever i ett socialt segregerat land. Detta innebär att människor i en viss samhällsklass söker sig till samma områden och skolor där de känner social samhörighet.

2.3.4 Likvärdig utbildning

En likvärdig utbildning enligt Läroplanen (Skolverket, 2018a) innebär att alla elever oavsett individuella förutsättningar och behov ska uppnå målen som slås fast i kunskapskraven. Dock

ska hänsyn tas till att alla elever kan uppnå dessa mål på olika sätt. Läraren bör enligt Frelin (2012) vara lyhörd för vilka situationer och relationer som leder till att eleverna kan lära och växa.

2.3.5 Lärares förhållningssätt

Vi har valt detta begrepp för att belysa vikten av lärares förhållningssätt inom studiens område. Med lärares förhållningssätt vill vi påpeka att lärarna ute i verksamheter arbetar olika då Läroplanen är tolkningsbar och varje klass består av olika resurskrävande elever.

2.3.6 Individualisering

Vi vill problematisera begreppet individualisering då det i praktiken kan se olika ut beroende på hur lärare väljer att förhålla sig till teori och praktik. Därför har vi valt att hänvisa till Frelin (2012) som skriver att individualiserade situationer kan skapa ett dilemma för läraren då en del processer som gynnar vissa elever kan ha motsatt effekt på andra och skapa exkludering.

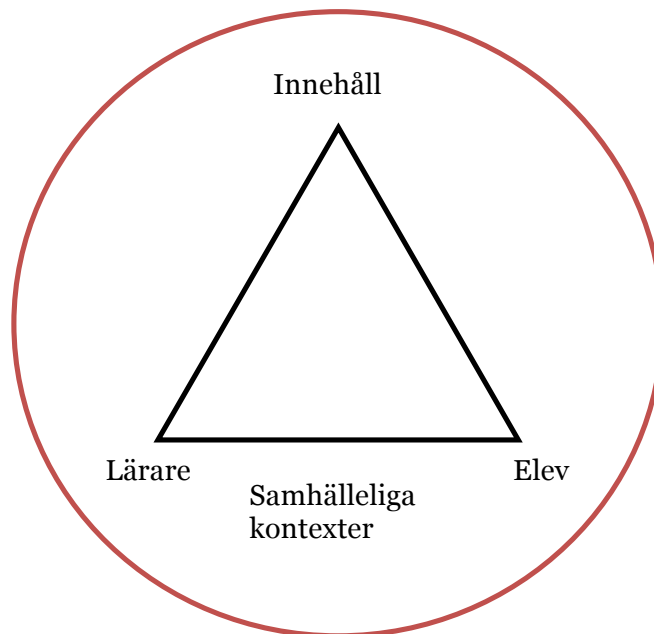
2.3.7 Inkludering

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) är inkludering av varje elev ett av skolverksamhetens viktigaste uppdrag. Med det vill vi lyfta fram att undervisningen och dess material ska konstrueras utifrån elevernas enskilda förutsättningar och behov för att i gemenskap med sina klasskamrater kunna medverka i den ordinarie undervisningen. I detta sammanhang ligger fokus på inkludering inom kompensatoriskt stöd.

3. Teoretiskt perspektiv

Enligt Tivenius (2015) är ett teoretiskt perspektiv avgörande för att kunna hantera insamlad empiri på ett distanserat sätt. Av detta skäl har vi valt den didaktiska triangeln med ett dilemmaperspektiv som utgångspunkt i vår studie. Den didaktiska triangeln visar vilka faktorer som påverkar undervisningen, så som elevers bakgrund och behov samt lärares kompetens. För att anpassa triangeln till vår studie har vi ritat en ring runt den som en symbol för de olika kontexter som kan påverka skolans uppdrag, till exempel ekonomi och

samhällsstrukturer. I samhälleliga kontexter inbegriper vi elevernas socioekonomiska bakgrund. Skolverket (2018c) skriver att lärandet inte kan avskärmats från utomstående omständigheter utan måste beaktas under planering. I denna process med flera olika faktorer att ta hänsyn till uppstår dilemman vilket för oss in på dilemmaperspektivet.

Vår didaktiska triangel visar olika centrala element som påverkar undervisningen och skolan i stort. Undervisningens innehåll påverkas av lärares och elevers erfarenhet och värderingar samt relationerna dem emellan. Relationerna omfattar på vilket sätt undervisningen kommer till uttryck, samspelet mellan lärare och elev samt elevens kännedom av innehållet. Ringen runt triangeln kan illustrera olika samhälleliga kontexter som påverkar skolan bland annat ekonomi, politik, teknisk utveckling och samhällsstrukturer men vi har i vår studie valt att avgränsa oss till elevers socioekonomiska bakgrund och familjesituation.

Dilemmaperspektivet har på senare år tillkommit i den moderna pedagogiska forskningen och har sitt fokus i dilemman som uppstår mellan elevers olika behov i skolverksamheten som är svåra att lösa (Nilholm, 2007). Synen på lärande och utveckling inom kompensatoriskt stöd har förändrats över tid. Det specialpedagogiska perspektivet började som ett kompensatoriskt perspektiv där problem och brister ansågs ligga hos elever som diagnostiserades därefter. Detta resulterade i vissa fall i utanförskap. Det kritiska perspektivet uppstod som en kritik till det kompensatoriska perspektivet med syfte att förflytta problemen från individen till miljön och skolan som organisation. Med det kritiska perspektivet uppkom en ideologisk grundtanke om alla elevers lika värde och rättigheter till en likvärdig utbildning. Skolans

kompensatoriska uppdrag var nu att motverka och förebygga svårigheter hos eleverna (Asp-Onsjö, 2014).

Det dominerande perspektivet idag, dilemmaperspektivet, uppkom på grund av att det inte finns en lösning för alla i alla lägen. I skolan finns många olika behov som inte alltid kan bli tillgodosedda då det i vissa fall behöver tas beslut om vilka elever som är i störst behov. Inom dilemmaperspektivet lyfts en viss oro då eleverna tidigt kategoriseras utifrån vad som anses vara normalt och inte, detta kan ses som ett etiskt dilemma (Nilholm, 2007). Den tilldelade kategorin styr i hög utsträckning om och hur eleven är i behov av stöd. En risk som kan uppstå är att den tidiga stämpeln eleven får kan hänga med resten av skolgången, även när behovet inte längre existerar. Ytterligare ett dilemma som kan uppstå är att särskilt stöd för enskilda elever i viss utsträckning kan försumma den ordinarie undervisningen, trots att skolans kompensatoriska uppdrag är obligatoriskt (Asp-Onsjö, 2014). Eftersom olika dilemman återkommer i olika former kommer det fortsättningsvis uppstå skillnader mellan elever och således skapa exkludering och inkludering i skolan. Det finns även ett dilemma gällande maktfrågor i skolan då olika professionaliteter ser saker utifrån olika perspektiv Nilholm (2007). Med det sagt är en betydelsefull fråga vem i verksamheten som ska fastställa vilket perspektiv som ska gälla och för att möjliggöra det krävs en ödmjuk samverkan inom skolverksamheten. Vi har av den anledningen valt att intervjua lärare med olika lång yrkeserfarenhet för att belysa hur dilemman hanteras i praktiken.

4. Metod

I följande kapitel klargörs vilka metoder vi har använt oss av för att uppnå studiens syfte. Såväl positiva som negativa perspektiv på metodvalet skildras. Studiens medverkande informanter beskrivs även i kapitlet följt av datainsamling, bearbetning av data, tolkning av empiri och de etiska principer som tagits hänsyn till under studiens gång.

4.1 Metodologi

Vi vill med våra forskningsfrågor åskådliggöra hur skolans kompensatoriska uppdrag kommer till uttryck i praktiken. Frågorna besvaras med hjälp av den kvalitativa metoden semistrukturerad intervju. Vårt metodval baseras på Denscombes (2018) uppfattning om att

kvalitativa metoder är bäst att använda sig av om studiens syfte är att få fram breda och ingående data. Författaren menar att semistrukturerade intervjuers fokus, trots förberedda frågor och ämnen som ska behandlas, ligger på informanterna och hur de under intervjuens gång kan utveckla sina svar med hjälp av exempelvis följdfrågor. Detta innebär att vi som intervjuar behöver vara lyhörda och flexibla för att kunna anpassa intervjufrågorna efter informanten i fråga och på så sätt få ut så användbar data som möjligt. Denscombe (2018) skriver att denna metod dessutom gör det möjligt för informanterna att efter transkribering kontrollera att deras utsagor är korrekt utgivna. Informanterna vi har valt är tagna ur eget kontaktnät vilket kan vara gynnsamt då ett förtroende redan finns mellan deltagande parter. En ytterligare positiv aspekt med vårt metodval är att det inte kräver mycket utrustning utan endast dator och internetuppkoppling.

En nackdel med intervjuer är att insamlad data baseras på människors ord och inte handlingar vilket i praktiken inte alltid behöver stämma överens. Den tidsbegränsning vi har haft har skapat ett hinder för att kunna fördjupa oss ytterligare i forskningen. Genom ett annat metodval, exempelvis observation, hade vi kunnat undersöka lärares dagliga arbete under en längre tidsperiod.

4.2 Datainsamlingsmetod

Vi kontaktade våra informanter i god tid med intervjufrågorna för att ge dem möjlighet att tänka igenom sina svar före själva intervjun. Denscombe (2018) menar att detta möjliggör innehållsrika och genomtänkta svar. Frågorna som ställdes under intervjun var öppna med syfte att inte styra informanternas svar. Intervjufrågorna var noga förberedda för att inte uppfattas som allt för privata då det skulle kunna uppfattas kränkande (Denscombe, 2018). Intervjuerna har genomförts på två olika skolor utifrån eget kontaktnät och de frågor som har ställts har varit desamma (se bilaga 2). Detta för att bredda underlaget av insamlad data. Intervjuerna ägde rum i skolutrymmen lärarna själva valde vilket enligt Denscombe (2018) kan verka trygghetsskapande. Vi som gjorde intervjuerna turades om att anteckna och ställa frågor för att kunna ha ögonkontakt med informanterna. Detta medförde ett positivt samtalsklimat. Under genomförandet var vi noggranna med att låta informanterna tala till punkt och känna av vilka följdfrågor som var lämpliga att ställa. Informanternas uttryckta tankar och uppfattningar skrevs ned med noggrannhet. Varje intervju tog cirka 30 minuter.

4.2.1 Urval

Studiens forskningsfrågor besvaras med hjälp av intervjuer på två olika skolor med totalt sex F-3-lärare. Vi har valt att göra ett bekvämlighetsurval med tanke på den tidsbegränsning vi haft att arbeta med och därför är de medverkande lärarna ett begränsat antal och tagna ur eget kontaktnät. Orsaken till att vi valt två olika skolor är för att kunna bredda insamlade data gällande kompensatoriskt stöd på skolorna. Lärarnas erfarenheter och förhållningssätt till elevernas olika förutsättningar och behov är en aktuell utgångspunkt under intervjuernas gång.

4.2.2 Databearbetning

Vi har tillsammans bearbetat och hanterat studiens insamlade data. För att hålla distans till insamlad data kommer vi att undvika egna värderingar och åsikter. För att synliggöra skolornas kompensatoriska arbete har vi utifrån återkommande mönster delat upp svaren i olika kategorier, vilka är ”en skola för alla”, socioekonomisk bakgrund, vikten av samverkan mellan olika aktörer och önskemål för framtiden.

4.2.3 Tolkning av empiri

För att kunna kategorisera och tolka empirin utifrån de transkriberade intervjuerna har vi tillämpat den didaktiska triangeln med fokus på dilemmaperspektivet. Tivenius (2015) lyfter upp att den didaktiska triangeln synliggör och analyserar lärares arbete i förhållande till elever och undervisningens innehåll. Eftersom studiens syfte är att ta reda på hur det kompensatoriska uppdraget uttrycks i olika skolor och hur lärare förhåller sig till det anser vi att den didaktiska triangeln är användbar. Skolverket (2018c) beskriver den didaktiska triangeln som en illustration av tre centrala element inom didaktik, vilka är lärare, elev och innehåll. Läraren formar undervisningens innehåll utifrån den interaktion som finns mellan lärare och elev men även utifrån elevens erfarenheter. I samband med det kan dilemman uppstå för läraren i det dagliga arbetet då alla elevers olika behov inte alltid kan tillfredsställas.

4.3 Forskningsetiska principer

Enligt god forskningssed har vi valt att följa de etiska principer som Vetenskapsrådet (2017) förespråkar inom forskning. Det innebär att som forskare vara medveten om vilka rättigheter

de deltagande parterna i studien har och att belysa dem om dessa. Enligt Vetenskapsrådet (2017) finns det fyra olika huvudkrav som ska följas inom forskning som berör människor och dessa är informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet förtydligar att de medverkande ska informeras om studiens syfte. För att visa hänsyn till detta har vi i förväg skickat ut ett informationsbrev (se bilaga 1) där vi förmedlat om de deltagandes rättigheter och skrivit om studiens syfte.

Konfidentialitetskravet innebär att studiens informanter har rätt till att få kännedom om att de är anonyma då studiens innehåll inte ska kunna kopplas ihop med en specifik skola eller enskild person. Den information och material vi samlar in från informanterna kommer att vid arbetets slut förstöras för att skydda de enskilda personerna och skolans integritet.

Samtyckeskravet har till syfte att underrätta om de deltagandes rätt till att själva avgöra om de samtycker till att delta i studien. Med det sagt har vi i kontakt med informanterna varit tydliga med att motta deras samtycke till att delta och informerat om att de när som helst under studiens gång kan avbryta sitt deltagande i arbetet.

Nyttjandekravet innebär att data som samlats in till studien endast har till avsikt att användas i forskningssyfte och inget annat (Vetenskapsrådet, 2017).

5. Resultat

I det följande redovisas resultatet av insamlade data med hjälp av fyra kategorier.

5.1 Empiri

Kategorierna som nedan redovisas reflekterar lärarnas förhållningssätt och ställningstaganden till det kompensatoriska uppdraget som skolan har. Lärarna benämns som informant 1, informant 2, informant 3, informant 4, informant 5 och informant 6.

5.1.1 "En skola för alla"

Ett av skolans uppdrag som slås fast i Läroplanen (Skolverket, 2018a) är att skolan ska erbjuda en likvärdig utbildning till alla elever, oavsett särskilda behov, hemförhållanden, etnicitet och kön.

Ja, men det är för att jag har goda förutsättningar här på grund av gruppstorleken och dynamiken av elever. Färre elever ger absolut bättre förutsättningar, speciellt i årskurs 1 där grunden ska läggas. (Intervju, informant 5, 2018-11-27).

Att inte ha förutsättningar nog att ge alla elever det de har rätt till i skolan upplevs frustrerande. Dock kan lärare tänka olika kring hur det kompensatoriska uppdraget kan och bör genomföras.

Specialläraren kommer in i klassrummet och undviker att plocka ut elever. Målet är att eleverna ska vara så inkluderade som möjligt. (Intervju, informant 6, 2018-11-27).

Jag upplever inte att det är jobbigt för elever att lämna klassrummet. Eleverna får göra samma saker men i ett lugnare rum med en specialpedagog. Eleverna är i behov av den lugna stunden och skulle inte gynnas av att få jobba i klassrummet. (Intervju, informant 2, 2018-11-27).

Ur ett inkluderingsperspektiv anses det kompensatoriska stödet bäst ges inom klassrummets väggar, men då det framgår att individuell undervisning utanför klassrummet kan vara främjande för många elevers utveckling ska stödet utformas utifrån individuella behov.

Vi försöker arbeta kompensatoriskt så att alla elever, oavsett vilka svårigheter de befinner sig i, klarar av att nå målen lika bra som övriga elever. De flesta ligger på medelnivå, men några ligger på en högre nivå och behöver extra utmaningar och vissa behöver extra stöd. (Intervju, informant 3, 2018-11-22).

Den vanligaste anpassningen i mitt klassrum är att ge särskilda instruktioner en-till-en, tillsammans med bildstöd. Jag försöker anpassa för alla genom att alltid vara extra tydlig, det går aldrig att vara för tydlig. (Intervju, informant 5, 2018-11-27).

Dilemmat om vilka typer av behov som ska prioriteras före andra är återkommande i de olika intervjuvaren.

En elev i min klass har resurs på grund av kunskapssvårigheter, men tre elever till skulle behöva resurs med anledning av andra slags svårigheter, exempelvis i det sociala. Man gör så gott man kan men en viktig fråga tycker jag är, vad gör man med de övriga eleverna när man lägger ner mycket tid på att kompensera för vissa? De elever som är i behov av resurs i klassen är dessutom väldigt svängiga från dag till dag och lektion till lektion. Jag behöver hela tiden tänka på hur jag ska möta eleverna utifrån det tillstånd de befinner sig i. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

Sammanfattningsvis kan läroplanens riktlinjer nästan upplevas som omöjliga då varje klassrum består av olika elever med olika behov och förutsättningar, vilket skapar svårigheter för ”en skola för alla”. Det stora antalet elever i klasserna beskrivs som ett hinder för att kunna följa riktlinjerna. Stora klasser i kombination med brist på tid och resurser gör att lärarna inte förmår att anpassa undervisningen efter varje elevs individuella behov.

5.1.2 Socioekonomisk bakgrund

I varje klassrum möts individer med olika social och ekonomisk bakgrund för att i gemenskap med varandra lära och utvecklas i skolan utifrån egna förutsättningar. Skolans uppdrag är att kompensera för de svårigheter som uppstår i skolans miljö utifrån elevernas individuella behov. Men dessa kan komma till uttryck på olika sätt då de lärare vi har valt att intervjua arbetar olika beroende på elevers behov samt skolans fördelning av resurser och tillgång till kompensatoriskt stöd. Intervjuerna har genomförts på skolor som ligger i liknande områden där det i huvudsak råder goda socioekonomiska hemförhållanden.

Det här är ett bostadsområde där de flesta familjerna har det bra ställt. Alla vårdnadshavare i min klass har ett arbete. De elever som har störst behov har det på ett eller annat sätt inte jättestabilt hemma, men det beror kanske inte på ekonomi utan på annat. Det är inte en helt trygg och stabil hemmiljö hos alla. Man kan se ett litet samband mellan det och de elever som är i svårigheter. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

De flesta har ganska god ekonomisk bakgrund. Föräldraengagemanget är det störst tydlig skillnad på i jämförelse med vårdnadshavare i ett svagt socioekonomiskt tillstånd, det vill säga att de ofta är mer engagerade och hjälpsamma. Vårdnadshavarna kan vara mer medvetna och ställa frågor, vilket kan återspeglas i elevernas motivation och en del i kunskapsresultaten. (Intervju, informant 3, 2018-11-22).

Det som dock framgår i insamlad data är att en god socioekonomisk bakgrund inte nödvändigtvis behöver vara positivt för elevens skolgång. Något som påpekas tydligt är att god socioekonomiskt hemförhållande kan ha en negativ påverkan på elevernas skolgång.

En svag socioekonomisk bakgrund behöver inte betyda att elevens skolgång blir sämre. Vårdnadshavare med god ekonomi och hög utbildning kan ofta ha brist på tid och fokuserar mer på karriären. (Intervju, informant 5, 2018-11-27).

Elever som har föräldrar med hög utbildning kan nästan ha det sämre då dessa föräldrar har höga krav och elever kan genom dessa krav riskera att hamna i en fallgrop. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

Elever kan till exempel bli curlade genom att de får bestämma mycket hemma vilket kan skapa en sämre attityd i skolan. Vårdnadshavare med hög utbildning märks av på tiderna eleverna är i skolan då vårdnadshavarna ofta hämtar dem sent. Eleverna åker även ofta på långa semestrar och det kan vara negativt då de kan missa en del av undervisningen. (Intervju, informant 3, 2018-11-22).

Avslutningsvis framgår det tydligt att det finns både för- och nackdelar med en god socioekonomisk bakgrund då det kan påverka elevernas skolgång på olika sätt. Med det sagt har den socioekonomiska bakgrunden inte alltid en avgörande roll för elevens utveckling och lärande.

5.1.3 Vikten av samverkan mellan olika aktörer

Samverkan inom skolan kan se olika ut beroende på olika faktorer, exempelvis vilken tillgång det finns till olika professionaliteter på skolan eller hur samarbetsvilliga vårdnadshavare det finns i klassen. I intervjuerna vi genomfört framgår det att båda skolorna har en väl fungerande samverkan mellan olika professionaliteter, men i vilken mån lärarna väljer att samverka med andra kolleger visar sig vara olika.

Vi har ett elevhälsoteam som består av rektor, skolsköterska och kurator. Dessa kan man tala med om man har något att lyfta och de finns på plats under hela veckan. Lågstadiet blir tyvärr bortprioriterat för mellan- och högstadiet. Vi önskar mer tid av både specialpedagog och kurator. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

Jag samverkar med en fritidspedagog, hon är inne hos mig en timme i veckan. Detta möjliggör att jag kan hinna läsa läs-läxor en-till-en med varje elev. I skolan finns det tillgång till samverkan med elevhälsoteam, kurator, skolsköterska, specialpedagog och rektor. (Intervju, informant 5, 2018-11-21).

Vi har stående tider varje måndag och det går att boka elevhälsoteamet i 30 minuter, till exempel om en elev har hög frånvaro. Rektor, pedagog, skolsköterska, kurator och klasslärare är med i elevhälsoteamet. Specialpedagogerna arbetar väldigt olika, det är därför viktigt att diskutera kring deras arbete och försöka få det så likvärdigt som möjligt. (Intervju, informant 3, 2018-11-22).

Det är bra att ha ett team att ta stöd av, men det är mitt uppdrag och jag kan inte förlita mig på att resurser ska göra mitt jobb. Jag anser att jag klarar mig. (Intervju, informant 2, 2018-11-21).

En god relation och samverkan med vårdnadshavarna är av stor betydelse för elevernas skolgång. Men dessa kan se olika ut beroende på i vilken utsträckning vårdnadshavarna väljer att vara delaktiga i sina barns utveckling och lärande. Det framgår att ett behov för mer samverkan finns. Det kan även råda brist på förståelse hos vårdnadshavare då de inte vill acceptera vilka svårigheter eleven befinner sig i.

Vissa vårdnadshavare är helt med på tåget och vi har fria tyglar till att sätta in det stöd som behövs, andra vill inte att barnet ska "utmärka sig". Vid de fallen måste vi ändå göra anpassningar och ha extra stöd i klassrummet för att eleven ska klara av sin skolgång eftersom det är vårt arbete. (Intervju, informant 4, 2018-11-27).

Samverkan och relationer med vårdnadshavarna är en förutsättning för att jag ska lyckas med eleverna då de är experter på sina barn. Det är viktigt att stanna upp ibland och ta sig tid att prata en stund, exempelvis på morgonen. Detta skapar en relation och gör det lättare att ta upp "jobbiga" saker senare om det behövs. (Intervju, informant 6, 2018-11-27).

Det är väldigt individuellt med vårdnadshavarna och jag har aldrig haft problem då de vill sina barn det bästa och även vi med. Men det kräver mycket tid och behöver gå långsamt fram. Ett exempel är då vi i skolan misstänker att en elev har en diagnos och vårdnadshavarna vägrar acceptera det. (Intervju, informant 3, 2018-11-22).

Det kan se väldigt olika ut. Inom skolan skulle man önska få mer tid. För den sociala biten har skolans kurator kontinuerlig kontakt med en av mina elever på grund av svårigheter

hemma. Men kuratorn har brist på tid då hon fokuserar mer på mellan- och högstadiet. 'Små barn, små problem, stora barn, stora problem' - men problemen växer ju och blir större när det inte tas itu med tidigt! Jag anser att jag har bra vårdnadshavare i klassen som har vilja till en bra kommunikation med mig. Ett tag fanns en oro över en elevs svaga kunskapsinläring vilket jag förmedlade till föräldrarna. Jag fick då höra att jag var en 'dålig lärare' och att eleven inte tyckte om mig. Men när jag hade samlat ihop material från lektionerna fick de förståelse för den oro som fanns. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

Detta innebär att samverkan kan se väldigt olika ut och att ett elevhälsoteam är av stor vikt på skolorna då det är ett stöd för läraren i det dagliga arbetet. Det finns många viktiga vuxna i elevens liv och om samarbeten alla parter emellan är välfungerande ges eleven bredare förutsättningar att uppnå målen i skolan oavsett vilka hinder som uppstår på vägen.

5.1.4 Önskemål för framtiden

Som läget är nu är det svårt att ge alla elever det individuella stöd de behöver som ensam klasslärare. Att skapa förutsättningar för varje elevs individuella utveckling är inte alltid det enklaste då olika delar i vardagen påverkar processen.

Det är tufft när 27 elever ska nås på individuella nivåer. Man får göra sitt bästa. (intervju, informant 2, 2018-11-21).

Jag som mentor behöver mer tid till att framställa varierande material samt hinna kolla av dem med jämna mellanrum. Materialet ska gärna utgå ifrån elevens intresse vilket även det är svårt att hinna med då exempelvis en matematikuppgift ska skrivas om så att alla tal handlar om fotbollar eller hästhovar. Det ska dessutom tänkas på gruppindelning och placering i klassrummet. (Intervju, informant 4, 2018-11-27).

Jag skulle vilja ha mer planeringstid tillsammans med kollegerna för att slippa prata över huvudena på eleverna. Vi saknar också grupprum på skolan vilket gör det svårt då vissa elever är i behov av att lämna klassrummet ibland. (Intervju, informant 1, 2018-11-21).

Det poängteras att "en skola för alla" inte alltid är möjlig att åstadkomma då elevgrupperna är för stora för att det ska hinnas med. För framtiden önskas mindre elevgrupper för att ha tid att kunna uppfylla skolans kompensatoriska uppdrag.

5.2 Tolkning av empiri

Utifrån dilemmaperspektivet har vi tolkat empirin och därmed skapat möjlighet att besvara studiens forskningsfrågor. Inom dilemmaperspektivet fokuseras det främst på hur olika dilemman uppstår i praktiken. På grund av att skolverksamheterna ser olika ut har lärarna tillgång till olika former av kompensatoriskt stöd beroende på vad eleverna är i behov av. När vi nu har vår insamlade data ser vi utifrån vår didaktiska triangel att dilemman kan uppstå mellan de olika centrala delarna i figuren. Ett konkret exempel kan vara elever i behov av särskilt stöd där läraren behöver samarbeta med karriärsupptagna vårdnadshavare, i form av exempelvis hemuppgifter. Dilemmat som uppstår för läraren i detta fall är att eleven inte får det stöd hemifrån som hen är i behov av för att kunna nå kunskapsmålen. Med detta exempel vill vi synliggöra att samhälleliga kontexter är nödvändiga att beakta i lärares dagliga arbete. Ytterligare ett exempel är då vårdnadshavare inte ser eller vill acceptera elevens behov av kompensatoriskt stöd, vilket försvårar och skapar ett dilemma för lärares kompensatoriska uppdrag. Med hjälp av den didaktiska triangeln kan dilemman i viss mån förebyggas och motverkas. Detta kommer att belysas nedan.

5.2.1 Skolans kompensatoriska uppdrag

Enligt Fridolfsson (2015) har alla elever olika sociala och genetiska bakgrunder vilket medför olika förutsättningar för kunskapsutvecklingen. Det är skolans uppdrag enligt Läroplanen (Skolverket, 2018a) att kompensera för skillnaderna i elevernas liv så att de alla erbjuds en likvärdig utbildning. Detta har under en lång tid nämnts som ”en skola för alla”, vilket innebär att skolan ska möta varje enskild elevs behov och förutsättningar. Enligt vår undersökning räcker varken tid eller resurser till för att kunna uppfylla detta, framförallt inte i stora klasser. Ytterligare något som framgår är att en elevs behov av särskilt stöd kan variera från dag till dag, det är därför viktigt att som lärare vara öppensinnad och flexibel i arbetet med kompensatoriskt stöd. En fallgrop ur ett dilemmaperspektiv kan på så sätt vara att elever som är i behov av särskilt stöd eller anpassningar kategoriseras. Liknande resonemang har Nilholm (2007) då han skriver att det i stor utsträckning kan styra elevens behov av stöd och följa med i elevens fortsatta skolgång. Elever kan på så sätt känna sig ”stämplade” för lång tid framöver.

För läraren är det viktigt att kontinuerligt följa upp elevens utveckling för att kunna fortsätta främja elevens lärande och förmågor. Tanner (2009) anser att ”en skola för alla” med tiden

har gått från att innebära inkludering där lärandet sker tillsammans, till en skola för vars och ens individuella skolgång. Ett dilemma som kan uppstå är om eleven gynnas kunskapsmässigt av att arbeta enskilt men mår som bäst socialt i gemenskap med sina klasskamrater. Våra resultat visar på att det både finns lärare som anser att elever påverkas negativt av att lämna klassrummet och lärare som upplever att de inte påverkas negativt. Fridolfsson (2015) påpekar att försiktighet bör beaktas kring elever som arbetar utanför klassrummet då en känsla av exkludering kan uppstå. Denna specialpedagogiska insats kan skapa negativa följder, exempelvis för elevens motivation och välmående.

Tanner (2009) konstaterar att samhällets olika befolkningsgrupper växer och segregeras allt mer utifrån boende och socioekonomiska skillnader. Till följd av detta skapas utmaningar i skolan om hur resurser ska fördelas samt svårigheter för individer att ha inflytande över den egna livssituationen (Tanner, 2009). I vår undersökning framgår det att såväl goda som svaga socioekonomiska hemförhållanden har för- och nackdelar. Detta visar sig då elevernas socioekonomiska bakgrund påverkar elevernas skolgång på olika sätt. Ett resursstarkt hem kan visserligen innebära välutbildade vårdnadshavare men också långa skoldagar där brist på tid och engagemang råder på grund av att vårdnadshavarna är fokuserade på att göra karriär. Det framgår även att en del av dessa elever upplevs curlade och har svårt med sociala attityder. Ett resurssvagt hem visar sig ha mer förutsättningar för fokus på eleven. Sammantaget kan detta innebära att som lärare behöva fokusera på olika faktorer inom det kompensatoriska arbetet. Med hjälp av vår didaktiska triangel kan vi se att dilemman för lärarens arbete i praktiken påverkas av samhälleliga kontexter, i detta fall elevens socioekonomiska bakgrund.

5.2.2 Utveckling av det kompensatoriska uppdraget

Enligt Läroplanen (Skolverket, 2018a) är det skolans uppgift att skapa förutsättningar för eleverna att kunna utvecklas till ansvarstagande och delaktiga samhällsmedborgare genom att erbjuda varje elev det stöd de behöver, i somliga fall särskilt stöd utöver ordinarie undervisning. För att kunna genomföra denna uppgift krävs ett gott samarbete mellan skolans personal vilket enligt studiens resultat visar sig vara i behov av utveckling. Utifrån elevens olika behov bör läraren i praktiken ha förmågan att vara flexibel för att kunna tillämpa varierande inlärningsmetoder genom en undervisning bestående av olika arbetssätt och läromedel. Trots att lärarna gör så gott de kan framgår svårigheter i vår undersökning gällande

att kunna nå varje elev på individnivå. Ett exempel som lyfts i undersökningen är bristen på utrymmen där elever som är i behov av att lämna klassrummet ibland kan arbeta ostört, exempelvis grupprum.

Vi anser att den didaktiska triangeln kan hjälpa läraren att få en överblick över samtliga delar som påverkar undervisningen och som behöver tas hänsyn till för att undvika dilemman. Enligt Nilholm (2007) kan läraren utifrån ett dilemmaperspektiv vara inriktad på ett och samma lärandeperspektiv och ha svårt att byta synvinkel, vilket den didaktiska triangeln kan bryta då den tydliggör vilka olikheter och svårigheter som förekommer i undervisningen och skolan i stort. Tanner (2009) menar att olikheter mellan elever alltid funnits och alltid kommer finnas, skolorna bör därför ha ett mer förutseende synsätt och en beredskap för att kunna möta dessa olikheter som en naturlig del av skolan. Detta för att ge eleverna förutsättningar att aktivt arbeta i gemenskap snarare än att se det som en reparation av brister. Med detta sagt hävdar Tanner (2009) att skolan bör arbeta utifrån ”en skola för varje” istället för ”en skola för alla”. Genom att arbeta utifrån ”en skola för varje” ges en tydligare bild av skolans kompensatoriska uppdrag. Inom den didaktiska triangeln anser vi att det finns störst utvecklingspotential i relationen mellan lärare och elev. Anledningen till detta är för att läraren ska kunna vara insatt i elevens hemförhållanden och därefter kunna kompensera för det eleven är i behov av samt anpassa undervisningsinnehållet efter detta.

6. Diskussion

Detta kapitel diskuterar såväl resultat som metodval, vid sidan av studiens trovärdighet och pålitlighet. Genomsyrande i kapitlet är att egna tankar lyftas fram.

6.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka i vilken mån grundskolan fullföljer sitt kompensatoriska uppdrag enligt sex F-3-lärare samt hur detta kan utvecklas. Skolorna där vi gjorde intervjuerna ligger i liknande områden. Vi har haft i åtanke att detta kan ha varit en påverkande faktor för att resultaten av de olika intervjuerna till stor del sammanfaller. Nu i efterhand har vi insett att vi kunde ha valt en tredje skola som skiljer sig åt från de medverkande i studien, detta hade möjligtvis gett oss bredare data angående det

kompensatoriska arbetet i årskurs F-3. Studiens resultat hade därmed blivit mer generaliserbart, vilket även Tivenius (2015) påpekar. Vi är medvetna om att det inte behöver se likadant ut generellt då skolor i mer tydligt segregerade områden arbetar utifrån andra förutsättningar. Man kan då ställa sig frågan om en skolas geografiska plats är avgörande för vilket typ av stöd en elev får. I Läroplanen (Skolverket, 2018a) står det att skolan och dess undervisning ska för alla elever vara likvärdig oavsett var någonstans skolan ligger. Av det skälet valde vi att i studien lyfta fram vilken påverkan elevernas socioekonomiska hemförhållanden har på deras skolgång. Tidigare nämnt i studiens bakgrundskapitel är att elever vars hemadress befinner sig i ett svagt socioekonomisk område kan påverka hur stor omfattning av resurser skolan behöver. Skolan i dessa områden kan anses vara det enda stöd eleven kan komma i kontakt med för att utveckla förmågor, då vårdnadshavarna i många fall tycks sakna kompetens för det (Hedman, 2018, oktober). I detta fall motsäger sig dock insamlade data denna information då det framgick att det oftare uppstår svårigheter för elever i skolan vars vårdnadshavare är högutbildade och karriärsupptagna. Detta konstaterar en befintlig svårighet med ”en skola för alla” då olika elevers bakgrund kan påverka undervisningen.

Denna kvalitativa studie har visat att de medverkande lärarna till stor del har samma uppfattning om vad skolans kompensatoriska uppdrag innebär men uppdraget kommer till uttryck på olika sätt beroende på elevernas behov. För läraren innebär det ett fortlöpande engagemang och en positiv inställning till att kunna erbjuda olika former av kompensatoriskt stöd. Utifrån det resultat studien gett ser vi att positivt bemötande i skolmiljön är kompenserande för elever som lever i en mindre positiv hemmiljö (Brodin, 2008). Det har visat sig att en lärares individuella synsätt påverkar hur det kompensatoriska arbetet utformas och genomförs. Individuell undervisning, även kallad en-till-en-undervisning, är en fråga som studiens medverkande lärare haft skilda åsikter om. Om vi hade valt att utgå ifrån ett annat teoretiskt perspektiv, exempelvis det sociokulturella perspektivet, hade det synliggjort denna form av undervisning ur ett annat perspektiv. Säljö (2014) konstaterar att det sociokulturella perspektivet innebär att eleverna lär sig bäst tillsammans i det sociala samspelet oavsett vilka förutsättningar som råder. Vi ville dock i denna studie få fram data där fokus ligger mer på individens behov än gruppens. Dilemmaperspektivet anser vi därför vara relevant då det lyfter upp olika dilemman som kan uppstå kring det kompensatoriska arbetet. Vi har under arbetets gång med hjälp av insamlade data ökat vår egen medvetenhet och kunskap om läraryrket som helhet samt vilka möjligheter och hinder vi troligtvis kommer att stöta på i vår yrkesroll.

6.1.1 Slutsats och sammanfattning

Som tidigare nämnt framgår det i studiens undersökning att samtliga skolor befinner sig i liknande områden vilket kan innebära att en skolas geografiska plats har en betydande roll för hur det kompensatoriska arbetet kommer till uttryck i praktiken.

En slutsats som dras utifrån våra forskningsfrågor och dilemmaperspektivet är att det kompensatoriska uppdraget är svårt att genomföra då olika faktorer som tid och andra resurser är bristfälliga. Undersökningen visar att lärarna i viss utsträckning arbetar likadant men att det kompensatoriska arbetet fungerar bäst i mindre elevgrupper då det är tidskrävande i såväl planering som i genomförande och uppföljning. Detta kan konstateras genom att den ena skolan vars lärare arbetar med mindre elevgrupper upplever att skolans kompensatoriska uppdrag är realiserbart. I sin tur har det tydliggjort vad som behöver utvecklas inom det kompensatoriska arbetet då mindre elevgrupper och mer planerings tid visar sig vara avgörande för ett fungerande kompensatoriskt arbete.

För att besvara våra forskningsfrågor har vi utifrån dilemmaperspektivet och med hjälp av den didaktiska triangeln kunnat sammanställa hur det kompensatoriska uppdraget kommer till uttryck i årskurs F-3. Vi kan se att de olika delarna av triangeln, lärare, elev, innehåll och samhällreliga kontexter, påverkar varandra på olika sätt och behöver beaktas i lärares dagliga arbete och planering av kompensatoriskt stöd. Något som även förtydligats för oss med hjälp av den didaktiska triangeln är betydelsen av relationen mellan lärare och elev som vi anser utvecklar det kompensatoriska arbetet till det bättre. För att kunna erbjuda eleven det bästa möjliga stödet behöver läraren och eleven känna samt lita på varandra. Slutligen kan vi utifrån studiens resultat slå fast att det inom varje skola kan uppstå såväl möjligheter som svårigheter gällande det kompensatoriska uppdraget. Därför är en viktig del av det kompensatoriska arbetet att vara medveten om elevers olikheter och försöka vända svårigheter som uppstår till möjligheter.

6.2 Metoddiskussion

Vi valde att använda den kvalitativa metoden semistrukturerad intervju för att få en djupare inblick i hur skolans kompensatoriska uppdrag kan manifesteras sig och möjligtvis utvecklas i F-3-lärares dagliga arbete. Denscombe (2018) nämner att intervjumetoden är bra att använda sig av om syftet är att få fram detaljrik och mer personlig data, till skillnad från en kvantitativ

metod som till exempel frågeformulär med slutna frågor där data samlas in utan personlig kontakt och chans till följdfrågor. Kvantitativ data kan dock vara enklare att sammanställa då vi har insett att kvalitativ data tar relativt lång tid att transkribera. Personliga åsikter och tankar kan dessutom vara lättare att distansera i genomförande av kvantitativa metoder än under intervjuer där informanternas svar kan övergå i diskussioner. Som forskare behövde vi därför vara extra noga med att inte låta egna erfarenheter ta plats och påverka arbetet. För att distansera sig själv från studien skriver Tivenius (2015) att det är viktigt att tolka insamlad data med utgångspunkt i ett teoretiskt perspektiv. Av detta skäl anser vi att dillammaperspektivet var ett relevant perspektiv att utgå ifrån. Genom att informanterna fick möjlighet att ta del av intervjufrågorna i förväg kunde de känna sig förberedda och tänka igenom sina erfarenheter. Vi upplevde att det gav djupa och genomtänkta svar. Enligt Denscombe (2018) svarar informanterna på intervjufrågor utifrån den uppfattning de har av oss. Mot den bakgrunden som vi nämnde tidigare har vi valt informanter ur vårt nätverk. Detta för att vi ansåg att det skulle skapa en mer avslappnad miljö, eftersom vi hade en tidigare relation till dem.

6.2.1 Trovärdighet och pålitlighet

Två begrepp som ofta nämns inom forskning är trovärdighet och pålitlighet. Enligt Tivenius (2015) är det av stor vikt att dessa begrepp bearbetas för att studien ska upplevas trovärdigt och pålitlig. Detta innebär att den aktuella forskningen behandlar det den har till avsikt att belysa. Vi har tagit hänsyn till dessa begrepp genom att ha ett kritiskt förhållningssätt vid skapandet av intervjufrågorna. Med det sagt var vi noggranna med att frågorna var passande för studiens syfte och metodval samt de teorier och tidigare forskning vi valt att utgå ifrån.

Denscombe (2018) skriver att kvalitativ och kvantitativ forskning skiljer sig utifrån olika kriterier. Kvantitativ forskning kan lättare upprepas, exempelvis genom naturvetenskapliga experiment vilket kan upplevas omöjligt att åstadkomma naturligt med sociala kontexter. Trots det i åtanke betraktar vi denna studie som trovärdig då vi upplever att intervjuerna gav oss en ärlig och bred uppfattning av verkligheten. Eftersom informanterna fick rum att förbereda och utveckla sina svar tror vi att studien skulle ge ett liknande resultat om den upprepas. Ytterligare en aspekt som stärker studiens trovärdighet och pålitlighet är att varje intervju avslutades med att vi avstämde svaren med informanterna för att försäkra oss om att

de tolkats rätt. Denscombe (2018) benämner detta som respondentvalidering och menar att det skapar en möjlighet för oss som forskare att förbättra och bekräfta studiens insamlade data.

6.2.2 Sanningskriterier och reflexivitet

Enligt Tivenius (2015) är det viktigt att iaktta olika sanningskriterier för att kunna hävda resultaten som sanna. Rimlighetskriteriet omfattar tolkningens rimlighet. Koherensskriteriet innebär att tolkningen inte säger emot sig själv utan är konsistent. Det slutliga är Korrespondentskriteriet vilket innebär att tolkningsprocessen utgår ifrån ett teoretiskt perspektiv för att vi ska kunna hålla distans till oss själva, processen och empirin. Hänsyn har tagits till dessa kriterier då empirin har tolkats utifrån dilemmaperspektivet och läsaren får ta del av olika citat som visar att tolkningen och slutsatsen överensstämmer med varandra.

Tivenius (2015) skriver att reflexivitet innebär att en medvetenhet finns om hur forskarna själva kan påverka studiens tolkningar med sitt bagage. För att skapa reflexivitet behöver forskarna reflektera kring den egna rollen och på så sätt distansera individuella tankar och åsikter om empirin, vilket författaren benämner som ett hermeneutiskt förhållningssätt. Mot den bakgrunden har vi utifrån ett öppet synsätt tolkat insamlad data.

6.3 Framtida forskningsfrågor

Inför fortsatt forskning har vi under skrivandet av studien upptäckt att det skulle vara intressant och lärorikt att intervjua olika rektorer. Detta för att lyfta upp rektorernas tankar och åsikter kring hur det kompensatoriska uppdraget fungerar samt fördelas i verksamheten. Ytterligare ett förslag som vi anser kan vara intressant är att genomföra elevenkäter på skolorna där elevernas individuella tankar kan synliggöras kring deras upplevelse av särskilt stöd och stöttning i skolan.

Referenslista

Offentliga tryck

SFS 2010:800. Skollagen. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Hämtad 2018-11-15, från:
https://www.riksdagen.se/sv/dokumentlagar/dokument/svenskforfattningssamling/skollagen-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. (2018a). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet-Reviderad 2018*. Hämtad 2018-11-15, från:
https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfee44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3975.pdf?k=3975

Skolverket. (2018b). *Internationella tester i nordiskt ljus*. Hämtad 2018-11-19, från:
https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/internationella-tester-i-nordiskt-ljus?fbclid=IwAR2UNffDldragen2aybwVbyYHlhbJ7u1iNdez_xMoTQ_m6VuyiizLo5qjM

Skolverket. (2018c). *Bevakningsområden och lärosäten*. Hämtad 2018-11-20, från:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/innehall/skolverkets-bevakningsomraden-om-utbildning-och-larosaten#h-Specialpedagogik>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2017). *Tillgänglighet, delaktighet och inkludering*. Hämtad 2018-11-15, från:
<https://www.spsm.se/stod/tillganglighet-delaktighet-och-inkludering/>

Svenska Unescorådet. (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +10*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Hämtad 2018-11-20, från:
<http://www.unesco.se/wp-content/uploads/2013/08/Salamanca-deklARATIONEN1.pdf>

UNICEF Sverige. (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*.

Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad 2018-11-14, från:

<https://unicef.se/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet. (2017). God Forskningssed. Hämtad 2018-11-15, från:

https://publikationer.vr.se/produkt/godforskningssed/?_ga=2.188714728.1941938161.15085023471363684651.1455708191

Litteratur

Asp-Onsjö, L. (2014). Specialpedagogik i en skola för alla. I. U.P. Lundgren, R. Säljö, & C. Liberg. (red.), *Lärande, skola, bildning: grundbok för lärare* (s. 379-392). Stockholm: Natur & kultur.

Brodin, J. (red.) (2008). *Barn i utsatta livssituationer*. Malmö: Gleerups utbildning.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Frelin, A. (2012). *Lyhörda lärare: professionellt relationsbyggande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Fridolfsson, I. (2015). *Grunderna i läs- och skrivinlärning*. Lund: Studentlitteratur.

Hedman, E. (2018, oktober). OECD: Inga skolsystem är likvärdiga. *Skolvärlden*. Hämtad 2018-11-16, från:

<http://skolvarlden.se/artiklar/oecd-inga-skolsystem-ar-likvardiga>

Karlsson, G. (2014, januari). "En-till-en kan göra eleverna stressade". *Skolvärlden*. Hämtad 2018-11-16, från:

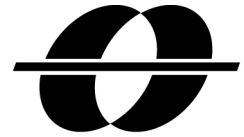
<https://skolvarlden.se/artiklar/en-till-en-kan-gora-eleverna-stressade>

Larsson, Å. (2018, mars). Familjens bakgrund avgör hur elever klarar skolan. *Skolvärlden*. Hämtad 2018-11-18, från:

<http://skolvarlden.se/artiklar/familjens-bakgrund-avgor-hur-elever-klarar-skolan>

- Lindblad, I., Westerlund, J., Gillberg, C. & Fernell, E. (2018;115). Har alla barn i grundskolan förutsättningar att klara nya läroplanens krav? *Läkartidningen*. Hämtad 2018-11-20, från:
<http://lakartidningen.se/Klinik-och-vetenskap/Originalstudie/2018/02/Har-alla-barn-i-grundskolan-forutsattningar-att-klara-nya-laroplanens-krav/>
- Lärarnas riksförbund. (2012). *En skola för alla eller endast för en del?* Hämtad 2018-11-15, från:
https://www.lr.se/download/18.2a23e769135ba778ba5800015679/1350672763141/En+skola+f%C3%B6r+alla+eller+endast+f%C3%B6r+en+del_final.pdf
- Mitchell, D. (2015). *Inkludering i skolan: undervisningsstrategier som fungerar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nilholm, C., & Göransson, K. (2013). *Inkluderande undervisning- Vad kan man lära av forskningen?* Hämtad 2018-11-20, från:
https://kvutis.se/wp-content/uploads/2014/05/00458_tillganglig.pdf
- Nilholm, C. (2007) *Perspektiv på Specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Northern lights on TIMSS and PIRLS 2011. Differences and Similarities in the Nordic countries*. Köpenhamn: Nordic Council of Ministers. (TemaNord 2014:528)
- Säljö, R. (2014) Den lärande människan- teoretiska traditioner. I Ulf P. Lundgren, C. Liberg (RED.), *Lärande, skola, bildning: grundbok för lärare* (s. 251-307). Natur & kultur.
- Tanner, M. (2009). Från en skola för alla till en skola för varje? *KAPET. Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift*, årgång 5, nr 1, 2009, ISSN 1653-4743, Vol. 1, nr 1, s. 77-89. Hämtad: 2018-11-15, från:
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:407189/FULLTEXT01.pdf>
- Tivenius, O. (2015). *Uppsatsens inre liv*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Informationsbrev

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Mälardalens högskola och har nu påbörjat vår B-uppsats som kommer innefatta skolans kompensatoriska uppdrag. Studiens syfte är att öka kunskapen om i vilken utsträckning olika F-3-lärare i Eskilstuna kommun arbetar för att möta elevernas olika förutsättningar och behov. Vi vill också belysa om och i så fall hur arbetet skulle kunna utvecklas. För att möjliggöra detta anser vi att en kvalitativ metod, som intervju, passar bäst. Vi har utformat nio intervjufrågor som vi önskar ska kunna synliggöra sju lärares förhållningssätt och arbetssätt gällande kompensatoriskt stöd i praktiken. Den korta tiden vi har på oss att genomföra studien har resulterat i ett bekvämlighetsurval, då vi kontaktar F-3-lärare på våra fältskolor Tegelviken och Djurgårdsskolan.

Du tillfrågas härmed om deltagande i vår undersökning. Enligt Vetenskapsrådets rapport God forskningssed kommer vi att visa hänsyn genom att deltagande lärare och skolor förblir anonyma i studien. Resultatet av intervjun kommer endast att användas i denna studie och inte i något annat syfte. Intervjun beräknas ta högst en timme, och vi önskar genomföra dessa i början av vecka 48 om möjligt. Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du har rätten att när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens högskola som i sin slutversion läggs ut på databasen DiVA. Där kan även du ta del av den om så önskas.

Handledare

Staffan Stranne, staffan.stranne@mdh.se

Studenter

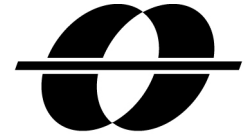
*Chnar Rashidi 0762177***, Cri16001@student.mdh.se*

*Lisa Gustafsson 0707783***, Lgn16001@student.mdh.se*

Med vänliga hälsningar Lisa och Chnar

Eskilstuna, 2018-11-14

Bilaga 2

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat som F-3 lärare?
2. Hur många elever har du i din klass? Hur många av eleverna är i behov av särskilt stöd?
3. Hur många pedagoger/resurser har du i din klass?
4. Vad innebär skolans kompensatoriska uppdrag för dig?
5. Vilken typ av kompensatoriskt stöd förekommer mest i ditt klassrum?
6. Har du några elever som får kompensatoriskt stöd i särskild grupp eller enskilt utanför klassrummet?
7. Hur ser du på samverkan mellan olika yrkesgrupper inom skolan samt elevernas vårdnadshavare gällande det kompensatoriska arbetet?
8. Anser du att läroplanens grundtanke om ”en skola för alla” och elevers rätt till individualiserad undervisning är genomförbara i praktiken?
9. Vilka svårigheter upplever du i det kompensatoriska arbetet? Skulle det kunna förbättras?
10. Har du någon erfarenhet av att elevers socioekonomiska bakgrund kan påverka elevens skolgång på något sätt?